

Streszczenie

Teoria historii życia stanowi wywodzące się z ekologii ewolucyjnej podejście, na gruncie którego osobnicza zmienność cech i zachowań związanych z rozwojem i reprodukcją ujmowana jest jako produkt ekspozycji na nisze środowiskowe, charakteryzujące się zróżnicowanym poziomem surowości i nieprzewidywalności, co wymusza czynienie kompromisów w kontekście alokacji posiadanych zasobów na rzecz różnych zadań życiowych (Ellis, Figueredo, Brumbach i Schlomer, 2009). Gatunki zamieszkujące surowe i nieprzewidywalne habitaty, ze względu na doświadczanie wysokiego poziomu zewnątrzpochodnej zachorowalności-umieralności rozwijają tzw. szybkie strategie życiowe promujące przyspieszone tempo rozwoju i reprodukcji oraz wydawanie na świat dużej ilości potomstwa, przy niewielkich inwestycjach rodzicielskich. Z kolei, w warunkach łagodności i przewidywalności środowiskowej, niski poziom ryzyka przedwczesnej utraty zdrowia i życia sprzyja rozwijaniu wolnych strategii życiowych obejmujących stosunkowo długi okres rozwoju, odroczoną reprodukcję, niski poziom dzietności i znaczne inwestycje w potomstwo. Szybkie i wolne strategie życiowe nie stanowią dwóch sztywnych zespołów cech i zachowań, ale raczej dwa odległe krańce swego rodzaju kontinuum historii życia (Promislow i Harvey 1990). Chociaż w porównaniu z innymi gatunkami, ludzie odznaczają się przyjmowaniem wolnych strategii życiowych, istnienie plastyczności fenotypowej sprawia, że w zależności od charakterystyki zamieszkiwanych środowisk pomiędzy poszczególnymi jednostkami także występują pewne różnice w tempie przyjmowanych strategii. Przykładowo, sprawcy przestępstw wywodzący się w większości z surowych i nieprzewidywalnych środowisk wydają się odznaczać szybszymi strategiami życiowymi, niż większość przestrzegających prawa ludzi. Wyniki analiz potwierdzają powiązania między poszczególnymi wskaźnikami szybkich strategii życiowych (np. promiskuityzm, krótka spodziewana długość życia) a aktywnością przestępczą (Boutwell, Barnes, Deaton i Beaver, 2013; Van de Weijer, Bijleveld and Huschek, 2016; Zane, Welsh i Zimmerman, 2018). Niemniej, brakuje badań nad ujmowanymi całościowo strategiami historii życia z udziałem populacji przestępczej. Celem niniejszej pracy było określenie strategii historii życia przeważających w grupie mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności oraz identyfikacja czynników z nimi związanych. Tradycyjne biodemograficzne cechy historii życia okazały się odzwierciedlać strategie życiowe badanych trafniej niż skala Mini-K, będąca przeznaczonym do tego celu 4 narzędziem psychometrycznym. Wydaje się zatem, iż pomimo

niezaprzeczalnych różnic między ludźmi a zwierzętami, pod wieloma względami ludzkie zachowania i wybory podlegają tym samym zasadom, które obowiązują w świecie przyrody. W wyniku przeprowadzonego badania potwierdzono występowanie zależności pomiędzy doświadczaniem surowości i nieprzewidywalności w okresie dzieciństwa a rozwijaniem szybkiej strategii życiowej, określanej poprzez wysoki poziom wysiłku matrymonialnego i niski poziom wysiłku rodzicielskiego. Najwyższej surowości i nieprzewidywalności okresu dziecięcego doświadczali osadzeni wywodzący się z rodzin o większej liczbie potomstwa i posiadający rodziców, którzy stosunkowo wcześniej rozpoczęli reprodukcję. Osadzeni o szybszych strategiach życiowych odznaczali się także wyższą percepcją surowości otaczającego świata oraz przekonaniem o wyższym poziomie własnej atrakcyjności. Nie potwierdzono natomiast związku pomiędzy strategiami życiowymi badanych a percepcją nieprzewidywalności otaczającego świata, postrzeganym stanem własnego zdrowia oraz oczekiwaną długością życia. Nie potwierdzono również hipotezy dotyczącej mediującej roli zmiennych badawczych związanych z percepcją siebie i otaczającego świata w kontekście związku pomiędzy surowością i nieprzewidywalnością środowiska dziecięcego a strategią życiową przyjmowaną w dorosłości. Otrzymane wyniki pozwoliły na wyciągnięcie wniosków, zidentyfikowanie ograniczeń przeprowadzonego badania oraz postawienie nowych pytań badawczych. Ogólnie rzecz ujmując, efekty niniejszej pracy przemawiają za zasadnością podejmowania prób wyjaśniania zmienności ludzkich zachowań z perspektywy teorii historii życia.

Słowa kluczowe: Teoria historii życia; wysiłek matrymonialny, wysiłek rodzicielski; strategie historii życia; surowość, nieprzewidywalność, przestępczość